

TITULUS XVI.

De usuris.

I. Usura quid?	XV. <i>Commissoria lex</i> in pignoribus.
II. Usuræ veritas.	XVI. ad XVIII. Montes Pietatis.
III. ad V. Non solum humano, sed etiam divino, ac naturali jure.	XIX. ad XX. Census realis.
VI. Num usuræ aliquando percipi possint?	XXI. & XXII. Census personalis.
VII. Lucrum cessans.	XXIII. Census <i>vitalitius</i> .
VIII. Damnum emergens.	XXIV. Cambium.
IX. Pactum de solvendis usuris.	XXV. Cambium siccum.
X. Mora, & interpellatio.	XXVI. ad XXIX. Cambium obliquum.
XI. Periculum amittendæ sortis, & fœnus nauticum.	XXX. Societas <i>ad caput salvum</i> .
XII. Contractus <i>Mohatra</i> .	XXXI. ad XXXV. Contractus trinus.
XIII. Pactum <i>Antichresis</i> .	XXXVI. Pœnæ in usurarios.
XIV. Quando hoc pactum non improbet Jus Canonicum?	XXXVII. Quomodo aliquem usurarium esse constet?

§. I.

Criminis loco est etiam usura, cujus nomine intelligimus lucrum, quod ex mero mutuo percipitur, cum scilicet post statutum tempus plus exigitur, quam mutuo datum est (1). Ethnicis permittebat usuras jus devium à veritate, quo ipsi utebantur (2), & antiquo errore, falsaque opinione decepti ipsi etiam Christiani Imperatores suis legibus usuras ferendas putarunt (3). Verum hi omnes in illis quoque tenebris erroris malum in usuris inesse intellexerunt; easque propterea certis coercere legi-

bus, modumque constituerunt, quem in exercendis usuris tenere oportebat (4).

(1) Usuræ nomen etiam rei usum, partamque ex re utilitatem significat; sed proprie Theologi, & Canonistæ comprehendunt lucrum, quod ex mutuo percipitur. Videlicet usuram, aut fœnus committit, qui *ex ipsomet mutuo*, ut inquit Benedictus XIV. in *Encyclic. Vix pervenit* 143. ad *Episcop. Ital. t. 1. ejus Bullarii p. 353. ed. Ven.*, "quod suapte, natura tantamdem reddi postulat, quantum receptum est, plus sibi reddi velit, quam est receptum; ideoque ultra sortem lucrum aliquod ratione mutui sibi debent contendat."

(2) *L. 1. ff. de Pignor., l. 29. ff. de Usur.* Apud Athenienses frequentes erant usuræ, ut ostendit Samuel Petrus *l. Attic. l. 5. c. 4.*, eas tamen vehementer improbant Plato, Aristoteles, Plutarchus, alique antiqui scriptores. Usitatissimæ apud Romanos erant usuræ *centesimæ*, quæ scilicet centesimam sortis partem quoque mense reddebant, ac duodecim ex cententis per annum conficiebant. Nam Romani usuras per menses, nimirum ipsis Kalendis, seu primo cujusque mensis die accipiebant, ut late demonstrat Heineccius *Antiquit. Roman. ad Instit. l. 3. tit. 15. §. 4. opp. t. 3. p. 348. ed. Neap. 1769.*, unde orta est actio *Kalendarii l. pen. ff. Si cert. pet., & l. ult. ff. de Pecul.*, quam etiam memorat Seneca *de Benefic. l. 7. c. 10. opp. t. 1. p. 846. ed. Amstelædami 1672.* "quid fœnus, inquit, & Kalendarium, & usuræ, nisi humanæ cupiditatis extra naturam quæsitâ nomina?" Hinc Basilius in *Psalm. 14. n. 2. opp. t. 1. p. 108. ed. Paris. 1721.* menses *usurarum parentes* vocat; & Ambrosius *de Tobia c. 12. opp. t. 1. p. 14. ed. Ven. eit.* habet hæc: τὸν δὲ "Græci appellaverunt usuras, eo quod doloris partus, animi debitoris excitare videantur. Veniunt Kalendæ, parit sors centesimam. Veniunt menses singuli, generantur usuræ." Hæ usuræ *legitimæ* appellantur in *l. 8. cod. Theod. de Usur.*, ut observant Cironius *Observ. lib. 4. c. 5. n. 3. p. 81. ed. Vindobon. 1761.*, & Brissonius *Select. antiquit. l. 3. c. 1. p. 64. & seq. ed. Lugduni Batav. 1749.*, ac dicuntur etiam *unciariæ*, quod singulis mensibus *unciam* darent, quæ postea, uti restatur Tacitus *Annal. l. 6. n. 16. opp. t. 1. p. 30. ed. Ven. 1708.*, rogatione tribunicia ad *semuncias* redactæ sunt. Scilicet caput est, ut ex centenis non amplius duodecim, sed tantum sex quoque anno solverentur. Non enim eadem semper usurarum ratio fuit. Theodosio M. Imperatore centesima aucta erat uno semisse, & aliæ etiam aliis temporibus fuerunt centesimæ usuræ vices, quas narrat Gothofredus in *l. 1. cod. Theod. de Usur. t. 1. p. 270. & seq. ed. Lipsiæ 1736.* A Græcis centesima usura dicitur τὸν δὲ δραχμῶν, cum pro mina singulis mensibus drachma solvebatur, quod drachma esset centesima pars minæ.

Genus omne usurarum, quibus Romani utebantur, præter ceteros, explicat Binghamus *Origin. eccles. l. 6. c. 2. §. 6. t. 2. p. 318. seq. ed. Hale Magdeburg. 1751.*

(3) *L. 1. cod. Theod. de Usur., l. 16. cod. de Usur.* Usuras vetuit Basilius Macedo Imperator, uti constat ex ejus constitutione apud Harmenopolim in *Prompt. l. 3. tit. 7. in fin.*, sed Patris constitutione abrogata eas restituit Leo filius *Novell. 34.* Anatocismus vero, sive usurae usurarum civilibus quoque legibus vetitæ sunt, & solutæ conditione indebiti repetuntur *l. 26. §. 1. ff. de Condiçt. indeb., l. ult. cod. de Usur. rei judic.*

(4) Constantinus M. in *cit. l. 1. cod. Theod. de Usur.* usurarum modum definiit, statuitque, ut ex pecunia tantum una centissima, ex frugibus vero usura exigeretur, quæ dimidiam partem sortis æquaret, quod postremum usurae genus describit, & nominatim damnat Hieronymus in *Ezechiel. l. 6. c. 18. opp. t. 5. col. 210. ed. Vallarsii Veronæ.* Atque hæc quidem sunt, uti animadvertit Contius *Lectio. subseciv. l. 2. c. 2. p. 26. edit. Neapol. 1724.*, usurae *sescupleæ*, quas una cum centesimis à clericis exerceri vietat Synodus Nicæna *can. 17. t. 2. concil. col. 47. Collect. Labbæi.* Hemiolia scilicet usurae sunt, cum tertia pars sorti usurarum nomine accedit, sive, ut inquit Dionysius Exiguus, *cum ad summam capituli dimidium summæ accedit.* A. Gellius *Noct. Attic. l. 18. c. 14. p. 1049. ed. Lugduni Batav. 1666.* inter Græca numerorum vocabula, quibus Latina lingua carebat, hemiolion ponit, atque ita definit: "est autem hemiolios, qui numerum aliquem totum in se habet, dimidiumque ejus, ut tres ad duo, quindecim ad decem, triginta ad viginti." De hemiolis, deque centesimis usuris copiose disputat Jacobus Gothofredus in *l. 1. cod. Theod. de Usur. t. 1. p. 268. & seq. ed. Lipsiæ 1736.*

§. II. Hebræis cum exteris gentibus usuras exercere licebat, vel quod ipsis Deus jure belli earum bona addixerat, vel ut à fœnore cum suis fratribus arcerentur (1); verum usuras accipere non poterant à proximo suo, quo nomine tantum Hebraicus populus comprehendebatur. Sed postquam à Christiana charitate vocabulum hoc ad omnes homines tractatum fuit, eadem quoque usurarum prohibitio latius processit; ita ut nobis neque cum exteris gentibus usuras exercere liceat. Atque hæc quidem constans, & perpetua semper fuit Catholicae Ecclesiae sententia, neque ex pecunia, neque ex ceteris rebus fungibilibus, quae secundum quantitatem estimantur, uti sunt frumentum,

vinum, similia mutuo data, quaestum esse faciendum.

(1) Confer S. Ambrosium in *can. 12. caus. 14. qu. 4.*, & S. Thomam *l. 3. Sent. dist. 37. qu. 1. art. 6.*, & *Disp. de Malo qu. 13. art. 5.*

§. III. Genus hoc usurarum non tantum Ecclesiasticis (1). Divinisque legibus (2) est interdictum, sed etiam sua natura turpe, ac nefarium est, & naturali aequitati adversatur. Nam qui ex mutuo plus accipit, quam quod ipse dedit, aequalitatem tollit, quae in omni contractu servanda, & custodienda diligenter est. In venditione, permutatione, atque aliis hujusmodi contractibus pecunia exaquetur, tolliturque discrimen, quod forte inter datum, & acceptum intercedit.

(1) Concilium Nicænum *can. 17. t. 2. Concil. col. 47. collect. Labbæi,* Carthaginense *l. can. 13. t. 2. col. 751.*, Eliberitanum *can. 20. t. 1. col. 994.*, Turonense *l. can. 13. t. 5. col. 77.*, Lateranense II. *can. 13. t. 12. col. 1503.*, Lateranense III. *c. 25. t. 13. col. 430.*, *can. 5. dist. 45. can. 9. dist. 46., can. 1. & 2. dist. 47., can. 7. §. 6. 8. caus. 14. qu. 4. c. 4. §. 7. de Usuris, c. 1. & 2. cod. in 6., Clem. unic. cod. tit., Benedictus XIV. in cit. Encyclic. Vix pervenit p. 353. t. 1. ejus Bullar. ed. cit.* Vide etiam librum meum *de Notissimis in jure legibus p. 197. ed. Romæ.* Eademque est Patrum omnium sententia, atque ita præter ceteros docent Tertullianus *contr. Marcion. l. 4. c. 17. p. 430. ed. Paris. 1675.*, S. Cyprianus *de Lapsis paulo post initium p. 89. ed. Oxon. Felli 1682.*, Origenes *Hom. 3. in Psalm. 36. n. 6. opp. t. 2. p. 665. ed. Paris. 1742.*, S. Clemens Alexandrius *Pædagog. l. 1. c. 10. t. 1. p. 154. ed. Ven. 1757.*, S. Justinus *Apolog. 1. ad Antonin. p. 52. ed. Paris 1721.*, S. Gregorius Nyssenus *Orat. contr. fœnerat. in fin. p. 978. t. 1. ed. Paris. 1615.*, S. Basilius in *Psalm. 14. opp. t. 1. p. 107. seq. ed. Paris. 1721.*, S. Leo M. *Ep. 4. ad Episc. Campan. Picen. et Thusc. c. 8. opp. t. 1. col. 615. ed. Ballerin. Ven. 1753.*, S. Ambrosius *de Tobia c. 14. n. 49. opp. t. 2. p. 57. ed. Ven. 1781.*, S. Augustinus *Ep. 153. ad Macedon. n. 25. opp. t. 2. col. 534. et in Psalm. 36. Ser. 3. n. 6. t. 4. col. 285. ed. Ven. 1730.*, S. Hieronymus in *Ezech. l. 6. c. 18. t. 5. col. 210. ed. Vallarsii Veronæ.*, S. Hilarius in *Psalm. 14. n. 15. opp. t. 1. col. 76. ed. Veron. 1730.*, Lactantius *Divin. inst. l. 6. c. 18. p. 483. opp. t. 1. ed. Paris. 1648.*

(2) Exod. XXII. 25., Deuteronom. XXIII. 19., Levitic. XXV. 35., Tom. IV.

Eccles. XXIX. 2., Ezechiel. XVIII. 22.; Psalm. XIV. 6., LIV. 12. LXXI. 14., Lucas VI. 34. & 35.

§. IV. In mutuo cum minus est datum, & plus exigitur, quæ dati, & accepti æqualitas est; aut quo jure illud, quod datum superat, percipi potest? Res ipsa data incrementum respuit, ne dati, & accepti tollatur æqualitas; an forte usus, quem alter alteri concedit, lucrum, & accessionem afferet? Sed qui rem mutuo accipit, is ejusdem rei dominium adipiscitur (1). Ergo habet usum, quia Dominus est rei, quæ usum præstat. Cur igitur dominus, qui usum habet jure domini sui, non alieno beneficio, usuras alteri solvet pro usu rei non alienæ, sed suæ? Lucrum igitur ex re data est contra æqualitatem contractus; lucrum ex usu rei omni juri adversatur, quoniam facit, ut dominus ex re sua fructus non domino persolvat.

(1) L. 1. §. 2. ff. de Obligat. et act. Simile argumentum urget S. Thomas 2. 2. qu. 78. art. 1. Atque hanc quidem domini translationem ex mutuante in mutuatarium fieri, ipsi etiam fatentur Carolus Molinæus de Usur. n. 449., Salmasius de Mod. usur. c. 1. et 14. Noodtius de Fanor. et usur. l. 1. c. 8., atque alii, qui usuras cum jure Divino, & naturali æquitate pugnare inficiantur. Est hic sane error, in quo primum hæsitaverunt Patareni, vel Cathari, ut testatur Ven. Moneta in opere adversus Catharos, et Valdenses l. 5. c. 14. §. 2. edito à Ricchinio. Per duodecim sæcula nullum dogmaticum de usuris errorem, sed tantum falsam ex imperitia natam opinionem fuisse observat Ballerinius de Usur. in præfat. §. 3. Catharos aliquando post sequuti sunt Christiani quidam, qui non verebantur asserere, usuram non esse peccatum, ut constat ex litteris Alexandri V. apud Wandungum Annal. t. 5. p. 61., & Martini V. apud Bremondum Bullar. Domin. t. 2. n. 41. p. 567. Errorem hunc integravit Calvinus, qui non omnem quidem usuram permisit, sed tamen à divite, non item à paupere, modicum aliquod lucrum propter mutui rationem exigi posse censuit. Calvinum complures hæretici sequuti sunt, inter ceteros autem Claudius Salmasius in duplici tractatu, altero de Usuris, altero de Trapezitico fanore, Carolus Molinæus in Tract. de Usur., quem iterum deinceps edidit nomine Gasparis Caballini, Petrus Heingius l. 2. qu. 1., Gerardus Noodtius de Fanor., & usur. l. 1., Puffendorffius de Jur. nat. & gent. l. 5. c. 7. §. 9. & seq., Gronovius, & Barbeyracus

in Notis ad Grotium l. 2. c. 12., & ad Puffendorffium de Jur. natur. et gent. l. 5. c. 7. §. 9. & seq. not. 7., Bohemerus Jur. eccles. Protestant. t. 5. l. 5. tit. 19. Mitto ceteros, qui hunc eundem de usuris errorem litteris mandare ausi sunt. Quod ad Græcos attinet, Ballerinius loc cit. ostendit, eos diu cum Romana Ecclesia consensisse, eorum autem, in quo nunc versantur, de usuris errorem induci coeptum à Maximo Margunio sæculo XVI., ut testatur Papadopulus Præn. mystag. resp. 1. sect. 7. n. 3., atque etiam ipsos Moschos rectam de usuris fovere sententiam, quamquam ipsi sese ab iis non abstineant, tradit Sigismundus L. Baro in rer. Mosc. comm. quæ extant in Script. rer. Mosc. p. 44. Sed celebris est de usuris controversia à Jansenianis Schismaticis in Belgio excitata, cujus controversiæ occasio explicatur in opusculo Memoire sur l'état present de refugietz Francois en Hollande au sujet de la Religion Paris. 1728. Cum enim contractus usurarii in Belgio fœderato, quo plures confugerant, passim inirentur, alii iis magno animo resisterunt, alii Calvinianorum sententiam Reipublicæ metu perterriti tueri coeperunt, quorum opera recensent Ballerinius cit. præfat. n. 31. Inter eos principem locum obtinet Nicolaus Broedersen Pastor Delphensis; qui tractatum edidit de Usuris licitis et illicitis; quo quidem tractatu Calvinianorum de usuris sententiâ defenditur, sed tamen non despiciuntur traditiones, quod faciunt Calviniani, potius hæc secundum eorum sententiam explicantur. Huic præsertim Scriptori favere visus est Scipio Maffejus in opere dell' Impiego del denaro, quod quidem opus doctissimi Viri solide, invicteque refutarunt. Catholicam vero sententiam de usuris late demonstrant, atque tuentur Pougetus Instit. catholic. t. 1. par. 2. sect. 3. c. 8. §. 2. p. 634. seq. ed. Augustæ Vindellicorum 1764., Natalis Alexander Theolog. dogmatic. et moral. t. 2. l. 3. c. 7., Gennett Theolog. moral. t. 1. tract. 4. de Mutuo et usur. qu. 6. seq., Saintebeuvius Resol. cas. conscien. t. 2. cas. 210. p. 422. et seq. ed. Paris. 1700., Aloysius Bulteau seu Bultellus Apolog. pro Lactant. in mater. usur., Benedictus XIV. de Synod. Dioces. l. 10. c. 4., Zecchius in lib. Rigor moderatus circa usuras, Daniel Concina de Usuris, Auctor operis Insulis editi anno 1730., cui titulus Dogma Ecclesiæ circa usuras, Ballerinius de Usuris, qui alios præterea describunt à quibus eadem materia illustratur.

§. V. Accedit, quod inter officia humanitatis, & beneficentiæ, quibus homines mutuæ charitatis lege obstrunguntur, illud præcipuum est, ut alteri concedamus, quæ ei necessaria, nobis vero inutilia sunt (1). Quod est fundamentum contractum, quos gratuitos appellamus, ut mu-

tui, depositi. Sane amico denegari non potest officium ejus custodiendi pecuniam ea diligentia, qua suam ipsam quisque custodiret, & injustus esset, qui ob hoc officium præmium postularet. Pari ratione amico, cujus est explorata, & comperta fides, deneganda non est pecunia, quæ est ei, qui accipit, necessaria, danti autem inutilis, quæ si statim tempore restituatur, nihil aliud salva æquitate peti potest (2).

(1) Confer Tullium *de Offic. l. 1. §. 16. op. t. 3. p. 277. ed. Oliveti Genev. 1743.*

(2) Sed qui usuras tuentur, urgere solent utilitatem, quam qui mutuum accepit, ex ejus usu, atque ex dilata restitutione consequitur; atque hanc pretio æstimari posse defendunt. Verum his egregie satisfacit S. Thomas *in 3. disp. 37. qu. 1. art. 6.* inquit: "Quidquid vero, de utilitate contingit ei, cui mutuum dedi, ultra mensuram mutui ex pecunia mutuata; hoc est ex industria ejus, qui sagaciter pecunia usus est. Industriam autem ipsius ei vendere non debeo. Secus nec pro stultitia ejus habere minus debeo."

§. VI. Atque hæc quidem apud omnes Catholicos certissima sententia est, cum quis alteri sine sui detrimento mutuum attribuit, hoc est officium præstat accipienti utile, danti non molesum. Verum sæpe evenit, ut quis ex officio suo damnum accipiat, aut amittat lucrum, quod consequi debuisset. Quare hujus detrimenti habenda ratio est, & ideo recte exiguntur usuræ non propter mutuum, sed propter damnum, quod in mutuantem redundat (1). Ita si quis alteri concedat domum, aut vestes, quibus ipse utatur, earum dominus recte aliquid percipit pro usu, ex quo damnum capit, quoniam res datæ usu teruntur. Similiter dato prædio, quo alter utatur fruatur, dominus amittit fructus; quos ex eo percepisset, & hoc quidem resarciri damnum, æquitati congruens, & conveniens est.

(1) Benedictus XIV. *cit. Encycl. art. 3.* "nequaquam negatur, inquit, posse quandoque una cum mutui contractu quosdam alios, ut ajunt, titulos, eosdemque ipsimet universim naturæ mutui innatos; & intrinsecos forte concurrere, ex quibus justa omnino, legitimaque causa consurgat quidam amplius supra sortem ex mutuo debitam rite exigendi. Neque item negatur, posse multoties pecuniam ab unoquoque, que suam per alios diverse prorsus à mutui natura contractus recte collocari, & impendi sive ad proventus sibi annuos conquirendos, sive etiam ad licitam mercaturam, & negociationem exercendam, honestaque itidem lucra percipienda.

§. VII. Sed & ex pecunia mutuo data licet fructus percipere, quando mora debitoris, qui alienam pecuniam retinet, danti affert damni causam, aut lucrum intercipit, quod ipse ex re sua consequi potuisset (1). Scilicet qui pecuniam in honesta negociatione collocare solet, & vero ostendit, se habuisse in promptu merces, quas comparare potuisset, is recte usuras postulat ob interceptum lucrum culpa, & mora debitoris, qui alienam pecuniam retinuit (2). Erunt autem in fructus ademto lucro pares, & congruentes. Quare creditor demonstrabit, quanti ejus interesset habere pecuniam, cum qua negociationem exerceret, & judex in ejus rei æstimatione rationem habebit periculi, dubii eventus, laboris, sumptuum, remque omnem ex adjunctis personarum, loci ac temporis, regionisque more estimabit (3).

(1) Vide S. Thomam 2. 2. qu. 78 art. 2. ad 1. et qu. 62. art. 4.

(2) Ut creditor propter amissum lucrum, quod è sua pecunia consequi potuisset, recte usuras petat, tria demonstrare debet. Primum est, quod ipse pecuniam suam non ociosam, & inutilem retinere, sed cum ea negociationem exercere soleat. Alterum est, quod habuerit in promptu venales mer-

ces, quas sine dubio comparasset, nisi pecunia sua caruisset. Postrimum, quod debitor in mora fuerit, hoc est idoneo tempore alienam pecuniam non restituerit, atque ita lucrum interceperit. Quae tria vulgo dicuntur *tria requisita Pauli de Castro*, quoniam ea primus numeravit, & explicatius, quam ceteri, tradidit Paulus de Castro in l. 2. §. ult. ff. de Eo quod cert. loc.

(3) L. 3. ff. de Eo quod certo loc., §. 7. et ult. Inst. de Verb. oblig.

§. VIII. Eadem accepti damni causa est. Nimirum si quis, ob datam alteri pecuniam, damnum pertulit, hoc quidem resarcire oportet, atque ejus causa recte à debitore fructus percipiuntur. Ita qui domus ruinam avertere, qui agrum colere, & cultura fructuosum facere non potuit, quia caruit pecunia sua, qui æs alienum cum fœnore contrahere debuit, ut suis creditoribus satisfaceret, jure agit, ut debitor; qui causam damni teneatur (1).

(1) L. uu. cod. de Sentent. quas pro eo quod interest. Recte tamen, praeter ceteros, animadvertit Carolus Galiardus Inst. Jur. canon. l. 4. tit. 17. §. 51., quod creditor non tantum acceptum ab se damnum perspicuum facere, sed etiam demonstrare debet, sese alio modo damnum avertere non potuisse. Quare si ipse in promptu habuisset aliam pecuniam, cum qua damnum vitare potuisset, nullae à debitore usurae ex mutuo accepta pecunia solvendae sunt.

§. IX. Atque hæc quidem debito usurarum tum

initio in pactum deduci potest, tum postea lapsu temporis exoriri. Videlicet si initio cum contractus perficitur, qui mutuo dat pecuniam statim damnum capit, idque verum, atque exploratum, non dubium, & simulatum est, recte propter hoc damnum usurae initio constituuntur (1). Quod si lapsu temporis oriatur damnum, quod initio procul aberat, eo demum orto solvendæ erunt usurae; sed primum monendus est debitor, ut rem omnem intelligat, ac certior fiat de usurarum onere, quo premetur in posterum, nisi stato die pecuniam restituat (2).

(1) S. Thomas 2. 2. q. 78. art. 2. ad 1. ibique Nicolaus in Notis. Confer etiam Card. de Lugo de Just. et jur. t. 2. d. 25. sect. 6. n. 72., Molinam Just. de Jur. d. 314. n. 7., Canisium de Usur. c. 1. n. 7.

(2) Atque hoc est, quod Pragmatici dicunt, necessariam esse *interpellationem*, ut usurae debeantur.

§. X. Monitio hæc, & lapsus temporis, quo expedienda solutio est, facit, ut debitor *in mora* constitutus dicatur; quæ mora nullam quidem per se tantum inducere usurarum debitionem potest (1), inducit autem, cum ea damnum affert, aut lucrum intercipit. Atque hæc mora est, quam *veram*, aut *propriam*, aut *regularem* dicimus, quæque fieri intelligitur *non ex re, sed ex persona, idest si interpellatus oportuno loco, & tempore non solverit* (2). Cui moræ alia opponitur, quæ *irregularis* appellatur, & cui locus est cum sine ulla creditoris petitione debitor, qui constituto die æs

alienum non dissolvit, ipso jure cogitur præstare id quod creditoris interest, ratione habita solius rei debite, quam opportuno tempore, conductoque loco non solvit (3).

(1) Solam certe moram satis non esse, ut ex pecunia mutuo date usuræ percipiantur, ex Catholicæ Ecclesiæ sententia docent periti Juris Canonici, & Scriptorum rerum Theologicarum; quamquam aliud scripserint antiqui Romani Jurisconsulti, quos hæretici complures sequuti sunt. Sane re cognita, & expensa diligenter Alexander VII. in Congregatione generali Sanctæ Romanæ Ecclesiæ decreto edito de 18. Martii 1666. hanc damnavit propositionem: "licitum esse mutuanti aliquid ultra sortem exigere, si se obliget ad non repetendam sortem, usque ad certum tempus." Nam ratio, et æquitas naturalis ostendit, nullam habendam esse rationem moræ, quæ neque lucrum ademit, neque aliquid attulit detrimenti. *Si nihil intersit actoris*, inquit Paulus in *L. 2. ff.* "Si quis in jus vocat, non erit, adversarium in jus vocatum venisse conditio die, Præter more pœnam remittit." Cum quo consentit Cajus in *L. 8. ff. Si quis caution. in judic. sisten. caus. fact. non obtemper. re.* Quod in omnibus generatim causis constitui desiderat Hotomannus in *disp. de Mora c. 3. n. 13.* Vehementer autem errant, qui presentem pecuniam ex se ipsa pretiosorem, quam futuram putant, eosque merito refellit Innocentius XI., dum in tor damnatas proscripsit propositionem 41. conceptam his verbis: "cum numerata pecunia pretiosior sit, quam numeranda, & nullus sit, qui non majoris faciat pecuniam præsentem, quam futuram, potest creditor aliquid ultra sortem à mutuario exigere, & eo titulo ab usura excusari.

(2) Sic Marcianus in *L. 35. ff. de Usur. & fructib.*

(3) Moræ irregularis multa in Jure præsertim Civili exempla sunt. Celebre in primis est illud, quod suppeditat *L. Curabit 5. Cod. de Act. em. t.*, qua sancitum est, ut emptor, qui re accepta pretium non numeravit, debeat statim post rem traditam pretii usuras persolvere, quamquam nulla earum petitio à creditore facta sit. Non enim debet emptor cum venditoris jactura rem, & pretium simul retinere. Alia similis moræ irregularis exempla occurrunt in *L. 14. ff. Locat.*, *L. 29. §. 4.*, & *L. 39. ff. de Negot. gest.*, *L. 12. §. 9. ff. Mandat.*, *L. 60. ff. Pro socio*, *L. 1. §. 2. ff. de Usur.*, *L. 46. §. 3. ff. de Adminis. & pericul. tutor.*, *L. 5. ff. Commodat.*, *L. 7. ff. de Eo quod cert. loc.*, *L. 23. ff. de Pignorat. act.*, *L. 2 & 3. Cod. deposit.*

§. XI. Sed & periculum amittendæ pecuniæ, quam aliquis alteri dedit, usuras accipi permittit. Ita qui alteri dat mutuam pecuniam ut eam trans mare trajiciat, & cum ea in nundinis negotiationem exerceat, potest inire pactum de solvendis usuris propter periculum, cui ipse subest in ea trajectione plena discriminis, per quam facile rei jacturam facere potest. Ea de causa nauticum fœnus, quod Juri Civili probatum est (1), non improbat Jus Canonicum (2); modo lucrum procul habeat omnes mutui causas, atque ad unum periculum referatur.

(1) Confer titulos Pandectarum, & Codicis de Nautico fœnore. Fœnus nauticum, inquit Henricus Coccejus ad Grotium de Jur. bell. & pac. t. 2. l. 2. c. 12. §. 5. de Contractib., est quando quis aliis credit pecuniam mari transvehendam ea lege, ut periculum sit penes creditorem; unde differt à mutuo, quia natura mutui in eo consistit, ut periculum sit debitoris, qui dominus est pecuniæ, nec est contractus innominatus, do ut des, quia proprium nomen huic negotio datum est, scilicet fœnus nauticum. Atque hoc quidem susceptum à creditore periculum trajectitiæ pecuniæ, quam ipse mutuo dedit, facit ut ex Jure Romano usuræ debeantur. Quin ex hoc inductus censetur contractus avertendi periculi, quem nos assecurationem vocamus, & quem late Cornelius Bynkershoekius l. 4. qu. jur. privat. opp. t. ult. p. 517. seq. ed. Lugdun. Batav. 1744. illustravit. Contractum hunc antiquos Jurisconsultos ignorasse tradit Henricus Coccejus ad Grotium l. 2. c. 12. n. 23., sed ipsi certe compertum habuerunt pactum suscipiendi periculi in nautico fœnore, & hoc proinde alii ad certam, suoque nomine designatam stipulationem redegerunt, ut nosci potest apud Loccenium de Jur. mar. l. 2. c. 5. n. 4., alii ad locationem conductionem, alii ad emptionem venditionem, alii ad cautionem, alii demum ad innominatum negotium, uti ostendunt Marquat, de Jur. mercat. l. 2. c. 13., Tom. IV.